

tamították arra, hogy tapsoljanak. (Ritkitás De Bonotól!) Nem voltam annyira naiv, hogy őszintének tartsam e tapsot." (182. old.)

Badoglio tábornagy könyvében már nyoma sincs az őszinteségnek és közvetlenségnek. Száraz, majdnem primitív katonai stílusban megírt megisméltése az olasz hadvezetőség hadijelentéseinek. (Egyes facsimileben közölt jegyzeteiből és levéltöredékeiből az is kiderül, hogy az olasz helyesírás is gondot okoz néha az etiop háború stratégiájának. Valóban, rossz helyesírással írt szavak áthuzgálva, majd helyesen feléje írva gyakran jelennek meg e jegyzetek facsimileiben.)

Kongó ürességű jegyzeteiben még az öndicsőségét zengő hadvezér ömlengései is igen bántóan hatnak e könyvben. A De Bono által jelzett nehézségekről és incidensekről szó sem esik a könyvben. Bevall ugyan két olasz vereséget (a demberginait és a Passo Uarien-it) s bár az abesszin harcosokról néha elismerően nyilatkozik, az ellenfeleit általában (és főleg a Negust) állandóan lekicsinyli és fitymálóan beszél róla. Badoglio stratégiai érdemeit senkisép vonja kétségbe, de a tuleróval és egyenlőtlen eszközök segítségével legyőzött ellenfél kigunyolása és lepecskondiázása, még a katonai etikett szerint is, legalább is szokatlan.

(Mária Béla)

E. LOVINESCU: ISTORIA LITERATURII ROMANE CONTEMPORANE 1907—1937. (Socec, București, 1937.)

Eugen Lovinescu kétségtelenül legkiemelkedőbb alakja a román kritikának. Nem regisztráló, rendszerező tudós, hanem erős és aktív egyéniség, aki több, mint harminc év óta napról-napra megjelenő bírá-
lataival, *Sburătorul* című folyóiratával s elsősorban a fiatal írókra gyakorolt személyes hatásával, ha nem is döntő, mindenesetre számottevő tényezője a mai román irodalom alakulásának. Irodalomtörténeti munkái mellett vagy husz kötetet töltenek be bírálatok és a kortársi irodalom irányait összefoglaló tanulmányai. Ennek a műnek adja Lovinescu lényegét *A mai román irodalom története* című könyvében.

Aktiv és harcos kritikus lévén, Lovinescu nem alkalmas arra, hogy sine ira et studio történeti értékelését adja a román irodalom irányainak és alakjainak. Irodalmi fölfogása, melyet saját maga nevez „esztétikai dogmatizmusnak“, szintén inkább akadályozza a rendszerezés és a történelmi értékelés munkáját, amit pedig az irodalomtörténetírás igénye megkívánna; hiszen, ha a tulajdonképpeni kritikában még el is képzelhetjük *à la rigueur* a társadalmi tényezők háttérbeszorítását az esztétikai elbírálással szemben, világos, hogy az irodalomtörténetírásban láthatár nélküli empirizmushoz vezet a társadalmi kötöttségek mellőzése.

Azok a heves polémiák, amik a román irodalmi életben, ujságok és folyóiratok hasábjain Lovinescu irodalomtörténete és a vele egyidőben megjelent emlékiratai körül folynak, a „modernista“ kritikus pártosságának és egyéni érzékenységeket sértő értékeléseinek szólnak. Mi inkább a szociológiai szempontok mellőzését hiányoljuk ebben a könyvben, amelyet különben nagy haszonnal forgathat mindenki, aki a román irodalom gazdag termésében tájékozódni akar.

A múlt század végéről szenvedélyes irodalomtörténeti és esztétikai vita visszhangzott át a huszadik század elejére: *Dobrogeanu Gherea*, a szocialista ideológia hatása alatt, az irodalom szociológiai meghatározottságát hangsúlyozta ki, Coșbucot például a „parasztság költőjeként“ jellemezve; míg a városi írók javarészét „művelt proletár írók“-nak kvalifikálta. Ezzel a felfogással szállott szembe *Titu Maiorescu*, aki viszont az esztétikai szempont kizárólagossága mellett kardoskodott. E vitából származtatja Lovinescu, igen helyesen, a századeleji irodalmi

ideológiákat. Maiorescu tiszta esztéticizmusával szemben két irányban is kirajzolódtak az ellenállás vonalai: A *Sămănătorul* (Magvető) című folyóirat körül kialakult az etnikai tényezőt kihangsúlyozó, a parasztság nemzetfenntartó szerepét dicsőítő, annak megéneklését követelő, idegen és város, majdnem azt mondtuk, hogy kultúraellenes sămănătorizmus. A Maiorescu-féle ideológia másik reakciójaként, Iaşiban, megindul a *poporanizmus*, Constantin Stere szellemi vezérlete s *Ibrăileanu* irodalmi irányítása mellett. A poporanizmus annyit jelent, mint „népieség”. A poporanisták átvették Gherea társadalmi szempontjait, de érdeklődésük homlokterébe a parasztot állították. Hamarosan megjelent a *szimbolizmus* is, francia hatás alatt. Képviselői tagadták a román irodalom létezését Eminescu előtt, akit, német eredetű romanticizmusa és metafizikai érdeklődése sajátos félremagyarázásával, a szimbolizmus előfutárának nyilvánítottak. A *modernizmus*, ahogyan Lovinescu az általa alapított *Sburătorul* című folyóirat körül kialakult irányt nevezi, nem határozható közelebről meg. Alapvető magatartása „az irodalmi differenciálódás minden jelenségének megértő fogadása.” Lovinescu a román kultúra mai fejlődését az egyetemes szinkronizmus törvényével igyekszik magyarázni. Szerinte az egyetemes kulturának minden korszakban kialakul bizonyos színvonal, amelyig az elmaradt országok is eljutnak, de csak oly módon, hogy a közbeeső állomásokat átugorják. Az ilyen fejlődés nem evolutív, hanem szociológiai értelemben vetten szűkszerű. Lovinescu nyomán már egész sereg modern szellemű fiatal kritikus működik s akármilyen véleménnyel is legyünk szociológiai érdektelensége és esztétikai kizárólagossága felől, mindenesetre megállapíthatjuk, hogy a sămănătorizmusnak, s az azzal párhuzamosan haladó orthodox színezetű tradicionalizmusnak, elméletileg Lovinescu s a fiatal román kritikus csoport adta meg a kegyelemdőfést.

Az irodalmi ideológia vizsgálatából kiindulva Lovinescu sorra veszi a műfajokat s seregszemlét tart a költők, regényírók, s drámairók felett. Történelmi összefoglalásai és értékelései vitathatók, de értékítéletei annál megbízhatóbbak, bár *La Bruyère* szavával élve nála is feltűnő, hogy a bíráló szándék igen gyakran akadályozza a művek emberi megértését és őszinte élvezését. Ez bizonyos hidegséghez vezet, amit visszatükröz a nagy kulturájú Lovinescu stílusának csillogása. A század első évtizedének költészete a sămănătorizmus jegyében alakul. *Goga* az erdélyi román nacionalizmusnak mély szociális zengéssel ad hangot. Ő különben egyedüli kiemelkedő költője ennek a korszaknak, amikor mellette Erdélyben csupán *St. Octavian Josif* működött, „poeta minor”, ahogy Lovinescu nevezi és kitűnő műfordító. A Regátban sok név, de kevés jelentős egyéniség. *Nichifor Crainic* az orthodox tradicionalizmus képviselője a Rilke és Francis Jammes által közvetített nyugati hatásokon nevelkedett. *Lucian Blaga* viszont hipermodern formakísérletekkel és misztikus, metafizikus problémáival jutott el az akadémizmusig. A tradicionalizmus és a modernizmus metszéspontján foglal helyet, Lovinescu megítélése szerint, a mai román költészet legnagyobb képviselője: *Tudor Arghezi*. Az egészen fiatal költők Arghezi, a Valéry-i hermetizmusra törekvő *Ion Barbu* hatása alatt állnak. Lovinescu igen megértőnek mutatkozik, esztétikai igénye kihangsúlyozásával, a legfiatalabb nemzedék társadalmi nyugtalanságával szemben.

Igen érdekes a könyv „extrémista” költészetnek szentelt fejezete. Nem a politikai szélsőségekről van szó, hanem az irodalmiakról. Lovinescu teljes megneveléssel áll szemben a „kubizmussal, futurizmussal, dadaizmussal, szürrealizmussal, konstruktivizmussal, integralizmussal”: nem tudja megbocsátani, hogy radikálisan szakítanak minden művészi

hagyománnyal, s erőszakosan megtörik az eddig érvényben volt esztétikai fogalmakat. „Az „extrémista“ irányok nemzetközi jellege lehetővé tette, hogy azok a román költők, akik itthon nem tudtak közönséget találni, nyugatra menjenek s főképp a francia irodalomban, elhelyezkedjenek. *Tristan Tzara*, a francia dadaizmus megalapítója román eredetű s *Ilarie Voronca*, az integralizmus teoretikusa megőrizte kételtűségét: föl-váltva ír románul és franciául.

Míg a költészet, sok erős tehetség feltűnése ellenére sem haladta túl a múlt század színvonalát: nem jelent meg egyetlen román költő sem, akit Eminescu mellé lehet állítani; addig a próza hatalmas fejlődését tapasztalhatjuk. A sámánatorizmusból indult el a moldvai *Sadoveanu* és az erdélyi *Rebreanu*, de mindkettőjüket a naturalizmus érezhető hatása akadályozta meg abban, hogy a falu idillikus dalnokaivá legyenek. *Sadoveanu* megmaradt a paraszti élet és a természet realista ábrázolásánál; regényei és novelláskötetei sorozatát csak történelmi freskók teszik változatossá; viszont *Rebreanu*, mélyebb társadalmi lelkiismerettel és kortörténeti igénnyel lép fel a háború utáni időkben: megírja a *Felkelést*, az 1907-es év tragikus krónikáját. *Rebreanu* irodalmi termelése, ha egyenetlenül is, állandó emelkedést mutat s ma kétségtelenül ő a román irodalom reprezentatív regényírója. A regénytermelés különben igen gazdag és változatos: *Lovinescu* elégedetten állapíthatja meg annak a differenciálódásnak a bekövetkezését, amely alapvető pontja programjának. A sámánatorizmus szülöttje *Cesar Petrescu*, aki hallatlan termékenységgel ontja évről-évre hol a városi, hol pedig a parasztságot ábrázoló regényeket, s az utóbbi időkben Eminescu életét dolgozta fel a *Hajnalcsillag* című trilógiában. Ugyancsak termékeny regényíró a moldvai *Ionel Teodorescu*, akit a gyermekkor és ifjúság gyöngéd rajza tett ismertté a *La Medeleni* című regényével. Egész sor ábrázolója akad a külvárosok életének, élükön *Gheorghe M. Zamfirescuval*, a magyarra is lefordított *Peltzel*. A társadalmi szatírát *Dem. Theodorescu* s az ugyancsak magyar nyelven is ismert *N. D. Cocea* képviselik. A legfiatalabb nemzedék, amelynek tagja közül igen sokan még első, második könyvüknél tartanak, a román irodalom sokat ígérő fiatal gárdája, csupán egy-egy szó említéshez juthat.

Lovinescu végzavában irodalomtörténeti síkon mutat rá azoknak a kampányoknak a céljára, amelyek olyan váratlanul törtek be az irodalom kérdéseibe. Kénytelen tudomást venni arról, hogyan szólnak bele bizonyos politikai szempontok az „esztétikai megítélés“ elveibe. „A mai események csupán vihar, amelyet, ha ez a „történet“ egy év múlva jelent volna meg, meg sem említettem volna. Az ezután következő kiadásokból ki fogom hagyni ezt a lapot“ — fejezi be könyvét *Lovinescu*. A *Mai román irodalom történetének* szerzője mindenesetre szép példáját mutatja a „civilcurage“-nak, amikor ilyen zavarhatatlan kitartással folytatja művét a vihar közepette és tesz hitet az esztétikai értékek mellett, melyek ápolására egész életét szentelte. (*Csehí Gyula*)

GUSTAV AMANN: CHIANG KAISHEK UND DIE REGIERUNG DER KUOMINTANG IN CHINA. (K. Vowinkel Verlag Heidelberg 1937)

A tavolkeleti háború felette aktuálissá teszi Szun-Yat-szen életrőjájának könyvét. Amann könyve végigvezet Csiang-Kai-sek tábornok mozgalmas életén. Gyermekkora és ifjúsága nem tulzottan érdekes. Alakja Szun-Yat-szennel kapcsolatban válik jelentőssé. Kína már több, mint harminc éve tartó forradalmát Szun-Yat-szen indította el. Ő volt négyszázmillió népének igazi érdemes nemzeti hőse. A legritkább vezéri egyéniség, kinek személye a forradalmi és nemzeti idealizmus legerősebb kisu-